

V

ŽIVOT TEORIJE

Milosav Gudović
Kristina Bojanović

TRAG (U DOBA) KUGE. KAPLJICE O NEUMNIM DANIMA

SAŽETAK

Tekst je posvećen odabranim temama koje je nametnulo vreme čudne krize što je zadesila svet pod (kodnim) imenom covid 19. Autori iznose filozofske refleksije o tom fenomenu, polazeći od legitime, ali često nepravedno potisnute i s krajnošću izjednačene pozicije „kovidoskepticizma“. U svetlu intuicije, a ne „zavereničke“ pseudoteoretske pretpostavke, da je sve dešavanje u vezi s „nepobedivim virusom“ zapravo obmana i jevtini teatar koji nas može skupo koštati, razmatramo situaciju u svetu koji se pokazuje kao koroneum, carstvo razrasloga neuma, u kome vladaju sumanuta pravila bez uporišta i smisla, što je možda samo jedno od poslednjih uobličjenja nihilističke maske koja pokriva izmučeno i izborano lice sveta.

KLJUČNE REČI

kovidoskepticizam, koroneum, maska, kapljica, kovidencija, medicina, mediji, strah, ohlokratija

Ovaj tekst bi bilo najdoličnije izlagati usmeno. Kapljično. Ne nužno glasno, ali razgovetno. Kap po kap. Uživo, ali ne i *online*, jer se u njemu ne želi biti „na liniji“ kako se nekad govorilo, ali ni igrati na žici, uprkos svim akrobacijama koje jezik, razvezan i duhu obavezan, u njemu izvodi s prividne i zahtevne visine.

Pod kapom nebeskom sve je puno kapljica, pa i ljudski odnosi. U romanu *Identitet* na to nas živo podseća Milan Kundera (Milan Kundera): „Kroz ljude ne prolazi miris ruže, bestelesan i poetski, već pljuvačka, materijalna i prozaična, koja s vojskom mikroba prelazi iz usta ljubavnice u usta njenog ljubavnika, od ljubavnika do njegove supruge, od supruge do njene bebe, od bebe do njene tetke, od tetke, kelnerice u restoranu, na njenog gosta u čiju je supu pljunula, od gosta do njegove supruge, od supruge do njenog ljubavnika, a odatle do drugih i daljih usta i to tako potpuno da svako od nas biva potopljen u to more pljuvačke koja se meša i čini od nas društvo pljuvačke, jedinstveno, vlažno i sjedinjeno čovečanstvo.“ (Kundera 2017: 38)

Bez kaplje je nezamislivo gutati. Bez kaplji(č)nog obujmljenja grla ne može se govoriti. Kad bi se kaplja nečim zaprečila, kada je bilo ne bi, presušili

bismo i ugušili se. Ako bi nam ponestalo kaplje, zgodila bi nas kap. Skapali bismo. Životvorna voda kaplje iz pljuvačke, iz svih tekućina tela. Teče, obnavlja, i besprekidnim svojim tokom nepogrešivo puni mesta mogućeg presahnuća. Bez ispljivka se ne biva: kad je nešto suviše, ispljune se; kad se ostrastimo, zapeni se i unaokolo pljuje; u nervozi pljučka; u zakletvi zapljuje; u sukobu pljuvanjem zapreti. Na prst pljunemo, pa počistimo glib. Pljuvačkom vidamo razne vrste rana. Sa pljuvačkom se, rečju, i kroz pljuvačku živi.¹

Onda se, najednom, nad naše kapljične žizni, iz kaplji nekakvoga novosmišljenoga mora, stušitiše Scila i Haribda, uneše smutnju, opasnost, zatrovaše svet, zapovediše: „Ne pljuj, obustavi.“ Jer u kaplji je čovekovoju, poručiše, epohalno zlo. Nevidljivi neprijatelj. Viruščić. Ili virus. Bolest neobičnog imena. Potom izbi planetarni rat protiv nevidljivosti: ljudi se strpaše u karantine, postadoše taoci u zatvorima za zdrave, i žrtve protivpravnih i protivzdrav(n)ih „mera“. Zatvori se svet. Da pred kapljom ne okapa.

Vreme kaplje. Predugo već stigma je na svima, kapljonoscima. Iskapile sve razlike. Istovetni u svojoj kapljičnosti, ćutke gutaju pljuvačku. Razgovora nema. Sem preko nevidljive mreže, od kuće, u bezbednom pljučkanju ka svom ekranu.

Filozof, pak, makar i jednom kapljom svojom, dužan je, makar ponekad, da pljune, ne bi li drugome, lišen svake nabusitosti, otvorio oči. Filozof je dužan i svome neznanju. Dužan je da ga neguje. Učeno i usmeno, sokratski. Dužan je da bude odan, da se radije povinuje naložima Kuzanskog nego naloženoj akuzmatici. Kozmetici neuma. Pravilima bez smisla, čiji se dovoljni razlog „mora“ primati s prinudnom verom.

Kapljom stupamo. Usta, nos i oči, otkuda kaplje, na braniku su blizine. Nastupaju da savladaju odstupnicu, tu zapovest sveta koji je istupio iz svesti. Valjalo bi kijati – da se iskija sve beznade što je snašlo današnjeg čoveka, valjalo bi kašljati – da se iskašlju sve te kosti u grlu što smetaju dahu, valjalo bi zalihe iz pljuvačnih žlezda plasirati put zidina novosazdanoga panoptikona.

1 Bilo je dana kada se pljuvačka nije smatrala otrovom i izvorom nedaće. O tome svedoči i priča iz Jevanđelja po Jovanu, u kojoj Hristos isceljuje slepca: „Rekavši ovo, pljunu na zemlju i načini blato od pljuvačke, i pomaza blatom oči slijepome“ (Jn, 9, 6). U obredu krštenja, pljuvanje je znamenje odricanja od nečastivog, a sveštenik se novom verniku obraća rečima: „Duni i pljuni!“; čime potvrđuje poverenje u moć dobrohotne kapljice. Tokom koroneumske krize rasplamsale su se i polemike oko evharistijskih svetkovina, te su se pred nadirućim kapima obrukali i mnogi teolozi i crkveni zvaničnici, među kojima je bilo i onih što su veru u (kapljično dostupnog i kapljama spasonosnog) Boga lako trampili za veru u virus i suspendovali proslavu Vaskrsa. Zaprepašujuće je da su u kompromisu sa merama povodom nove kuge prednjačili upravo dojučerašnji gorljivi zagovornici obredocentrizma. To, naravno, nije stvar koja zavređuje osudu i kliktaivo farisejstvo. To je samo opominjući simptom.

* * *

Onaj ko veruje da je virus neprijatelj ljudskom rodu, previđa suviše očitu logiku istorije, lične i opšte, u kojoj je čovek samome sebi najljući i najopakiji vrug. Opsesija od koje danas pate milijarde je samo bedni odraz opsesije milijardera. Karikatura filantropije. Represivne i protivrečne, protivpravne mere nad čovečanstvom su, najpre i najposle, usmerene protiv prave mere, koja je oduvek bila znak zdravlja. Ako se ona i ne može lako definisati, zasigurno se može lako prekoračiti. Možda je nedostatak filozofskih sistema u današnjici istinski razlog što su pravni i medicinski sistemi odneli totalnu prevagu. Totalitarizam se oduvek brinuo o čoveku. Totalitarna filantropija je maska totalnog zla. Zapravo, čini se da najveća pošast što se ukazala u ovom, po svoj prilici i svim karakteristikama nedobu, jeste gotovo potpuno odsustvo filozofskog mišljenja i angažovanja, te nedostatak, bolje rečeno neimanje metasvesti i mogućnosti nadsituativnosti koje su u graničnim situacijama životno važne i nužne. Đorđo Agamben (Giorgio Agamben) jedan je od retkih živih i planetarno poznatih filozofa koji je od početka globalnu manipulaciju čovečanstvom sagledavao onako kako su filozofi i dužni: *de profundis*, odgovorno, sa sumnjom, bez straha i ne prihvatajući (za)datost. Istinu je tražio drugde, izvan sajtova sa statističkim tabelama, izvan anonimnih izvora, kreiranih da, kroz svetlost ekrana, podastru mrak i bedu, te sasvim dobro uočio da se bliži ponovni boj večitih suparnica, filozofije i nauke/religije, pod uslovom da se filozofija prene iz neoprostivoga dremeža, bolje rečeno omamljenosti kojom (kao da) je uslovljena.² Na ispitu pred kapljičnom „novom normalnošću“, pred verovanjem u plasiranu pandemiju pali su, pored mnogih, Alen Badju (Alain Badiou) i Žan-Lik Nansi (Jean-Luc Nancy), u čijim osvrtima nismo pronašli problematizovanje same situacije i takozvane bolesti, niti analizu grotesknog svejedinstva koje se, u naletu „epidemiološke krize“, zbilo između levih i desnih, liberalnih i radikalnih, pobožnih i ateista, slovesnih i beslovesnih, građanista i antgrađanista, i inih. Ostali smo uskraćeni i za ozbiljne filozofske komentare o histeriji što posebno potresa „banana države“ i hibridne režime, u kojima su ljudi, inače već dobro oštećeni usled svakovrsnih tereta i muka, dodatno posustali od straha. Nije nužda

2 „Slično kapitalizmu, a za razliku od hrišćanstva, medicina kao religija ne nudi mogućnost spasenja i iskupljenja. Naprotiv, oporavak za kojim se traga uvek je privremen jer virus, taj zli bog, ne može biti trajno eliminisan i nastaviće da mutira u novom i navodno još opasnijem obliku (...) sve zemlje i svi narodi su u neprestanom ratu sa sobom, jer je nevidljivi i neuhvatljivi neprijatelj s kojim se borimo već u nama (...) kao što se kroz istoriju mnogo puta događalo, filozofi će morati da povedu bitku sa religijom, ali ovog puta to nije hrišćanstvo, već nauka, ili onaj njen deo koji je uzeo oblik religije.“ (Agamben 2020)

promenila zakon, kako bi se možda izjasnili neki pravdaoci donošenja mera što krše ljudsko dostojanstvo, nego je zakon samovolje proterao nužnost: da se misli, da se dela, da se govori, da se kreće. Da se bude čovek. Pred nama je dosta slikovit prizor: razularene države drže ulare u svojim do ramena u psihopatsku moć zaglibljenim rukama. S tim u vezi, prisustvujemo potpunoj izmeni poimanja slobode, jer je jasno da je veći deo stanovništva sveta, usled besomučnog širenja straha i panike, usled nemogućnosti da kritički misli i dovede u sumnju takozvane autoritete, ma ko bili i ma otkle dolazili, usled vlastite političke nezrelosti i apsolutnog poverenja u državu, opredeljen da bude u dobrovoljnom zatočeništvu.

A kada i ako filozofi zaborave svoj udeo i kada i ako, u obnevidu od nevida, ne oseće da je pravi (i potonji) čas da o svemu prozbore, zaključavanje tela i maskiranje lica, što već uveliko daje „rezultate“, lako će se i neprimetno preseliti u trajno slepilo duha. Na filozofima je, dakle, da preispitaju „višnju“ medicinsku struku i njene predstavnike, osione majstore numerologije, koji mesecima vitlaju ciframa, brojevima, grafikonima, krivoljama, odbrojanim danima, izračunavanjem mrtvih i preteklih. Iako se čini da su „stručnjaci“ skrušeni pred autoritetom nevidljivog koji nosi ime virus, istovremeno su u svojoj okovanosti strukom gordi, pasionirani i zburadi, goni ih impuls moći i interesa koji je po prirodi grabežljiv. Struka hoće jedan ishod – otuđenost od slobode, struka seje jedan metod koji se reflektuje u matematičkoj organizaciji, ekonomskoj dobiti i utilitarizmu. Valja, pri tome, podsetiti da, kada za nekog kažemo da je stručan, obično mislimo da je stekao velika i verodostojna znanja u svojoj oblasti. Struka stručnjaku daje legitimitet, na osnovu kog je on za nestručne autoritet. Ukoliko se neko u svoju struku, a naročito u njen detalj, toliko zagleda i zadubi da počinje da zaboravlja na celinu iskustva, on zavređuje, po merilima drukčijeg autoriteta i legitimnosti, naziv fahidiota. *Fach-idiot* je nemačko-helenska složenica koja ne označava čoveka naprosto odanog struci, nego čoveka okovanog naložima struke, onoga ko je *samo* stručnjak i ko se uskošću svog vidika načelno isključuje iz poretka uzoritosti. Struka je, ako postane svrha sebi samoj, zakonomerno suprotna načelu znanja. Svaka struka zasnovana je na prećutom pokoravanju dobrote ambiciji i vrline veštini. Za razliku od istinskog znanja, stručnost se meri kvantitativno, baš kao što u ovom ne-dobu kvantitativno ocenjuje i silovitost i ćud nove kuge. Opasnije od fahidiotizma je ono stanje u kom se neki fah, u liku uzornih svojih predstavnika, osmeli da narod, građanstvo, posmatra kao idiote. Najpre ih tako posmatra, a potom i neguje svoj uzvišeni pogled, uz svesrdnu pomoć onih koji su za idiotizovanje najstručniji – a to su takozvani „demokratski“ političari, demagozi.

U doba obmane virusom, u zapuštenim političkim zajednicama caruju bahatost i banalnost, silovanje zdravog razuma. Taj čovekov aparat je

inače rđav temelj istine, ali je dobar saveznik psihologije. U težnji za znanjem, koja ima malo toga zajedničkog sa tehnicizovanom naukom, i u sebi radije gaji poverenje u neukost i postojano *neznanje* nego u napredak vlastitih dostignuća, ne dolazi do izražaja bezuslovna hijerarhičnost. Poslednjih meseci, slovesni posmatrač je zatočenik *tiranije delegiranog znanja*. Pomenuto neznanje nema ništa zajedničko sa neznavenošću, benavim poklanjanjem poverenja višnjoj struci. Dok smo pozvani da se klanjamo *meri socijalne distancije*, koja preti da postane *merilo ljudske uzajamnosti* u distopiji tehnomagova, mi smo ujedno i svedoci obogotvorenja *više instancije*. U podmuklim igrama s čovekom, metafizičko je uvek već odbačeno kao nepoželjno, opasno i zastarelo. Na filozofiji je da se umeša u taj burleskni performans, u taj (inter)aktivni teatar struke koja građane razvlači kako „njojzi gove“. I da odgovori na pitanje da li se sloboda mikrokosmosa pred upitnim mikroorganizmom pretvorila u apsurd.

Ako se ijedan pojam može smatrati osnovom jedinstva teorije i prakse u životu i filozofiji, onda je to pojam slobode. Budući da život nadilazi usnulost pod staklenim zvonom akademske filozofije, i filozofi moraju uvek iznova vraćati rakurs svoga mišljenja natrag prema življenju i slobodi življenja. Sloboda je snaga da se bude, snaga da se razluči istinski od lažnog autoriteta. Sloboda unutrašnja se ne može zajamčiti slobodom spoljašnjom – onom koja dolazi pod udar dušebrižnih elita. Sloboda je oduvek bila i ontologija podviga pojedinca, podviga da se bude pojedinac, ne nužno protiv i mimo mnoštva. Ono što je na delu u ovom blasfemičnom trenutku je atak na unutrašnju slobodu, na misao i osećanje. Kreatori ove loše napisane, ali odlično izvedene globalne drame atakuju na unutrašnju slobodu. Logori koje grade tobožnji moćnici nadziđuju se u nama. I na našoj slobodi je da li će se ti logori, te tvrđave obrušavati poput Skadra na Bojani ili će ostati nerazorivi spomenici sramote. Današnja sloboda je nesloboda. Dobrovoljno ropstvo ljudi koji tom ropstvu aplaudiraju, i ropstvo nesmelosti da se tog aplauza zastide. Bez iluzije o zlatnoj starini, izvesno je da bi nâs, savremene robove, prezreli svi naši porobljeni preci, kamoli oni koji su slobodu otimali.

Sloboda ne postoji u sadašnjici, ona je ideal ili obećanje koje sadašnjica sebi daje. I tom datošću, tom projekcijom iz budućnosti napaja se i osmišljava nepouzdana sada. Sloboda je jedino i moguća kao otvorenost za budućnost, a budućnost je otvorena samo kao slobodna, kao mogućnost. Režiseri ove igre nas lišavaju slobode i testiraju naše strpljenje, da vide do koje smo mere sposobni da se podvrgnemo diktatu pantehničke sutrašnjice, robotizovanog obitavanja u pustinji bez oaze. Sloboda je, i danas i sutra, sloboda od distopije opijenosti moći. Pripitomljeni potomci pobunjenih masa, koje su i same, zavedene hitnjom da za sebe zgrabe spoljašnje slobode, bile daleke unutrašnjoj, ontološkoj slobodi, u našem razdoblju,

i u momentu koronarnog neuma, postaju nema masa od koje se oblikuje nešto novo, nekakvo posthumano stvorenje – imuno na drugost drugoga. U glavu tog stvorenja uporno se, sa svih adresa, utuvljuje misao da „ništa više neće biti isto“ – dodaćemo: ništa, osim samoga, posvuda vladajućeg ništa – te već pomenuta „nova normalnost“ i prebivanje u njoj. Prebivanje, ili pak preživ(lj)a(v)nje s kojeg se kruni svako određenje autentičnosti. Kroz strahom zakrčene odaje tog (samo)izolovanika, odjekuje pitanje kakva li je to civilizacija i koji joj je smisao ako se svela na spasavanje golog života.

Ako je ovo što se mesecima zbiva u svetu pokazna, a neki bi rekli i vojna vežba³ za poslednje dane, „socijalna distancija“ je njihova ključna sintagma, lajtmotiv. Apsurdna, poput svih ostalih naloga korononeuma, naloga u koroneumu. U zvuku tog nečasnog i manipulativnog imperativa, tog neobuzdanog zahteva za bežanijom od drugih, čuje se sušta zlokobnost: drugi su pakao, to jest drugi su smrt, pa distancija dođe kao nekakav spas od smrti. Pri tome, distancija se ne spočitava kao zapovest nadahnuta brigom za drugoga; ne, to je zahtev da se ja spasim od drugoga, da se u sebe i sobom utvrdim, i da iz mene iščili sva etika, da mi se odnese odnos. A samo se kroz odnos bliskosti može uspostaviti odgovornost. Etička dimenzija sa-čovečnosti otvara se jedino kada se i jedino gde se približavamo drugome. Upravo odnos sa drugim, solidarnim i jednakim, omogućava društveni život, to jest sâm društvo. Ako bismo se zaista potčinili zapovesti distancije, nauštrb blizine, kontakta i dodira kao izvorno ljudskih, dobili bismo izdvojene pojedince, svetove za sebe, spremne da krenu u rat protiv svih. Naredbe su jasne i glasne: čovek mora da se samoizoluje, ali se previđa da na taj način izolovani pojedinac nije više onaj narcistični čovek koji je do juče bio heroj, bolje rečeno žrtva samomotivacije, samopomoći, samopouzdanosti, samoljublja, selfi-kulture i raznih lajfkoučingom raspomamljenih stilova života, nego postaje strunjani egocentrik, preplašen za život koji mu je ugrožen od drugoga, ako ovaj nije propisno udaljen. Udaljen toliko da mu se ne vidi lice. A jedino nas gledanje u lice drugoga lišava egocentričnosti.

Opasnost je u tome što se, ako prihvatimo nalog socijalne distancije, mi zapravo ne otuđujemo, jer ljudi su već dosta otuđeni, s obzirom na opseg isposredovanosti kojem su se prepustili – mi se odljuđujemo. Za spas

3 Valja se zadržati i na samom imenu našeg „nadmoćnog“ protivnika, „neprijatelja“ koji „kosi“. Covid 19, ne možemo da ne primetimo, više zvuči kao naziv oružja nego li kao ime bolesti kobne ćudi; *corona* označava krunu, znamenje vladarskog dostojanstva. Nema sumnje da je okrnjeni, okrunjeni čovek našeg doba, ovom izumljenom fenomenu stavio vladarske insignije, razvlastivši sebe samog, preteći da izgubi i najvišu, neotuđivu svoju vlast – slobodu. Nova kruna je najpre izmišljena, glasinom proglašena, a onda je nastala pomama oko njenog razvlašćenja. Treba pronaći „napitak“ od kog će mnogo-glavi vladar koroneuma najefikasnije postradati.

otuđenoga čoveka još i ima nade, ali ako zavlada odljuđenost, spasa nema. „Nadam se u tebi za sebe“, zapisao je Šarl Pegi (Charles Péguy), i pridodao: „Upravo kada se radi o Ja, zaziva se Ti kao nada“ (Péguy 2018: 33). Da bismo mogli dati, da bismo mogli videti, da bismo mogli biti, moramo se zbližiti, dočekati drugoga, otvoriti mu svoju kuću. Odupreti se totalizujućoj ideji o strahu od drugog i naredbi straha. Strah je, najzad, odmeritelj ličnog i kolektivnog morala. Svevladajuća neumnost je strah odredila kao redovno stanje, u kojem se duh ograničava, šćućuruje, unezveruje i obezličava, i često biva sklon da stigmatizuje drugog. Zapovedena socijalna distancija produkuje mentalitet koji, u strahu od nadiranja podmikroskopskoga entiteta, grozničavo, nemilosrdno, nekontrolisano i očajnički upire prstom u sve ostale, zaboravljajući na prisebnost, ljubav i zajedništvo. U takvom, konstruisanom smislu, gde postaje nemoguće prizvati i uznjiviti išta mimo isključenja drugog (jer zakon isključenja drugog je osnovno pravilo koroneumske antilogike), sluđeni čovek na nogama sledenim od straha ne primećuje kako taj led iscrtava rupe u koje se survava svaki trag žive čovečnosti. U stigmati se otelovljuje i ogleda opsednutost kategorijama konačnog i ograničenog, čak i među onima koji veruju da je ovaj život samo prelazna faza na putu do neke druge, bolje strane. No strah toliko oslepljuje da doводи do raskida s beskonačnošću i njenog zaborava. Strah rovavi po duši, raskomadava je, te se ona više ni ne seća da se ophođenjem u konačnosti može pokazati doraslom za beskonačnost. A ova, beskonačnost, teško trpi besprizornost, teško mnije besmislenost, teško zahvata bezočnost, teško prihvata bezobzirnost, i teško da involvira sva ona bes- i bez- što ih ispostavljaju nizine konačnosti. S druge strane, uopšte ne moramo verovati ni u kakvu beskonačnost, ali to nije razlog da se u konačnosti ophodimo kao da smo središte, kao da nam sve pripada, kao da smo pravične, nepogrešive sudije. Na koncu, najopasnije je u svojoj konačnosti o konačnosti misliti da je beskonačna.

Međutim, mi ovde ne osuđujemo strah. Osuditi strah drugog je nedolično. Ali, osećati strah od drugog je ne-do-lično. Mikroorganizam, bio on stvaran ili izmišljen, no zasigurno lišen preteće zle volje prema mikrokosmosu, doveo je do čovekove kapitulacije pred (drugim kao) virusom, što se „oličilo“ u jednoj od najpopularnijih mera neizmerne sramote: pokrivanju lica maskom. Kao da je oduvek sa-lična, maska se dobavila lakomo, primila lakomisleno, stavila olako i pristala lako, i s laktom združena, postala znamenje lakrdije. Podmaskovlje je postalo novi *modus vivendi*, što se munjevitom hitrinom uselio u sve i svakog, obavezan i prisvojen dotle da se malobrojni nenosači tretiraju kao potencijalne ubice. Bezmaskovnost nije samo nagost i nepristojnost, bezmaskovnost je smrtna opasnost. Maska koja zbrinjava smrtonosnu kapljicu sada je neizostavna toaleta, (do)

likujuća i (do)lična, aksesuar koji se trijumfalno nametnuo kao stvar etike i estetike. Možemo birati dizajn, proizvođača, materijal, veličinu; možemo i sami, ako smo snalažljivi, pokrenuti taj u-nosni biznis. No, možemo li vratiti jednom pokriveno lice?

Maska je bila prateće, ali nezaobilazno oruđe dioniskih svetkovina, pod njom su se igrale božanske igre. I ako je antički gledalac, pa i filozof zritelj, imao iskustvo teatarske maske, ako je iza njenog lika i slojeva tražio uporište za slojevitu analizu zbilje, zar i današnji filozof nije pozvan da, sučeljen s maskom kao sredstvom zaštite (pred) neumom, promisli vlastitu stvarnost, svoj teatar poludelog sveta, sa kojeg se žele svući brojne semantičke naslage? Teatar bez Dionisovih zanosa, teatar zabranjenog krika bez katarze.

U vizantijskoj vokalnoj muzici, korona je znak čiji zapis sugerise da se pojac na jednom tonu može zadržati koliko sâm želi. Neprestano odlaganje kraja pandemijske „velike priče“ je nalik upravo takvom mono-tonom zapisivanju pseudoistorije naših dana, u kom se pojci, izvođači jednolične numere straha i drhtanja, zadržavaju na identičnom glasu o opasnosti. Na tom će se glasu zadržati onoliko koliko im se bude prohtelo, što ne znači da je pravo na pobunu postalo besmisleno. Jedan oblik pobune, a možda i presudni, je odbijanje da se nosi maska. I odbijanje da se prihvati domaći zadatak nemišljenja.

Gde se, inače, maskirani, zapućujemo? Obično na karneval, feštu, maskenbal, negde gde nismo ko smo. Patvoreni, izopačeni, svesno krivotvoreni. Da se zabavimo, da nemamo lice, da odenemo drugo, neautentično, iz mašte ili košmara, da se poigramo. Najzad, da budemo samo telesa, jer to je karneval: priredba, defile mesa, a ne lica. Smotra bez identiteta, s lažnim, privremenim drugim u sebi. Prigoda u kojoj nema lica koje će nas potvrditi, niti nam sebe predstaviti. Drugi koji nema lice, odnosno drugi koji nosi masku ne samo da se ne može identifikovati, već se ne može iskustvovati, jer nema izraz. Drugi nam se ljudski i etički ispoljava samo preko lica, lice je suština etičke relacije, jer se ono izražava, a prvi sadržaj izraza je sâm taj izraz. Samo gledanjem i dodirrom lica drugog postojimo i bivamo potvrđeni. Pretpostavimo da etika prethodi ontologiji, da ima prvenstvo nad njom. To bi u ovom slučaju za posledicu imalo da, na primer, ako hoćemo da budemo odgovorni, ne možemo da se podvrgnemo pojmu obavezivanja kao ontološkom. Ne možemo se obavezati maski, jer nas odgovornost potražuje pre nego što uopšte možemo zahvatiti trenutak sadašnjega nalogodavstva; potraživanje je izvan našeg konvencionalnog razumevanja vremena. Odgovorni smo, ali ne maski i kroz masku, nego licu. Etičko, kao prethodeće svakom načelu koje bismo mogli definisati, omogućuje ideju načela na koje bismo se mogli pozvati. A ono je, po svoj prilici, s one strane građanskoga ili političkoga u smislu kakav nam je danas znan.

Kad se sakrije vlastito lice, onda je još nedokučivije ono metafizičko, pred kojim smo ponajviše odgovorni. Pod maskom nema kiseonika, samo borbe za vazduh koja ne ostavlja mnogo vremena za istinu, jer valja se spasiti – kome je još do istine ako misli da je u neposrednom predsmrcu? Ko se još može, verujući da iskustvuje predsmrće, oprisebiti? Po svoj prilici, *krisis* vidno nagrizava *ethos*; *ethos*, i pojedinačni i opšti, uzmiče pred najavljenom realizacijom odrođenog čovečanstva, pred neljudskim i nadljudskim naporima sprovođenja agende koja spočitava svekoliko sužanjstvo: povesni je trenutak takav da se svet „spasava“ bivajući kod kuće, da kužan je svaki mogući i nemogući dodir, da nas (se) drugi ne do-tiče, ali da nas se itekako tiče ako, kojim čudom, razmaskirani, nedoticanjem pobunjeni drugi, pritekne.

Kada pogledamo unazad, i distanciramo se, ali ne od drugog čoveka, nego od onoga plasiranoga, neproverljivoga, koje se običava nazvati informacijom, uviđamo da su u ovoj sveopštoj maskaradi jedino mediji otkrili lice. Konformističko, ulizičko, zlonamerno, podozrivo, špijunsko. Reč medij je nekad označavala pre svega prenosioca poruke iz sfera nedostupnih običnim čulima i razumu, i naročito se na prelazu devetnaestog u dvadeseti vek vezivala za spiritizam. U spiritizmu se u to doba tražilo pribežište iz pošasti racionalizma. Ma koliko spiritistički eksperimenti bili opasni po čovekovu trezvenost, oni su ipak manje zlo od eksperimenata koje nad ljudima danas vrše masovni mediji. Spiritizam i masmedijsku režiju povezuje težnja za manipulacijom, ali su smerovi i svrhe manipulisanja bitno različiti. Nekadašnji mediji su pokušavali da nadomeste problematičnost zdravog razuma opijajući se otkrićima u dubljim slojevima duše i duha. Bezdušni mediji vređaju zdravi razum, a njihov opijat je vulgarizacija istine, manevrisanje poluistinama. Simuliranje kao savremena mađija. Raspirivanje straha, opšta rasprodaja respiratora, krijumčarenje maski i ostale vesti kojima zasipaju svoje recipijente i pacijente, sve je to deo vulgarnog projekta u čijoj srži neskriveno prebiva banalnost zla. Pohlepa i trulež volje za vlašću. I napokon, u moru bestijalnosti zasipaju nas i teorije zavere. Na delu je, ipak, samo sinhrona zavera protiv teorije. Protiv zrenja stvarnosti, s onu stranu nezrelog zurenja u produkovane vizije i obmane. Takvi mediji definitivno otelovljuju posthumano stanje, stanje bez čoveka ili ne-više-čoveka, u kojem bi to biće valjda trebalo da tek postoji i ništa više od toga, i to pod specifičnim uslovima: smešteno među zidove, preseljeno da mre *online*.⁴ Umesto da budu istraživači i kritičari koji su pozvani da promišljaju i šire krug ispitivanog polja, koji su spremni da prihvate rizik

4 Protiv toga se buni humanistički poriv, sa svojim primordijalnim, etičkim zapovestima-sinkopama: *Budimo budni. Budimo kapljični. Budimo.*

problemizovanja sveta i njegovih pojava, ispostavilo se da su mediji nesposobni da prevaziđu vlastitu indoktriniranost, te ostali na pukoj površini, zdravo-za-gotovo preuzimajući mnjenja, od njih kreirajući ono jedino *jeste*, i (re)produkujući spektakl horora.

Samo nedobronamerni ne znaju da u kritici uvek leži dobra namera, namera za preobražajem nabolje, koja u sebi spaja saznavnu perspektivu i moralnu svest. No, kako neko ko nema autonomiju i slobodu može uopšte proceniti vrednost kritike? Kako neko ko ne zna šta je kritika može da misli da će se približiti istini i dosegnuti je? Jedino se s kritičkim potencijalom može pretendovati na otkrivanje, na od-govaranje pojavi, na „nošenje sa njome“, čime bismo mogli „zadobiti“ neskrivenost (istine). Ali mediji, nažalost, ne gledaju-u. Oni gledaju-ka. Osuđeni smo na laži sedme sile koja izmišlja i virusno širi laži o višoj sili. Fascinantna je silina kojom se fanatično, religiozno, idolatrijski veruje u pošast koja je, zahvaljujući svojoj, paradoksalno govoreći, ovaploćenoj misterioznosti čije je drugo ime strahota ili smrt, zadobila epohalni status, pa često čujemo kako živimo „u doba korone“, kako se svet deli na „pre i posle kovida“ i slične nonsense. Pri tome, svaki koronoskeptik ili nevernik, obavezno je teoretičar zavere ili nepriseban. Ova katafatička koronologija utoliko je problematična što čovek svojim umnim, ili analitičkim oruđima, ne može da utvrdi šta ova pojava jeste. Ali za vrle katafatičare ona jeste, ne zato što su ustanovili da jeste, po nekakvim njenim svojstvima, nego zato što im se *plasiralo* da jeste. No, uvek ima onih koji to znaju, koji su „videli“ (ne)biće što je čas kapljica, čas trun u vazduhu, čas je lepljivo, a čas iskašljivo; u početku izbirljivo, jer se hvatalo starih i nemoćnih, da bi se potom predomislilo i počelo spopadati mlade, a onda, sledstveno opakoj čuđi, pohrlilo na sredovečne; u svakom slučaju – dosta promiskuitetno. I kada mediji mesecima, bez kritičkog osvrta, to sasipaju u glave građanstvu, a isto nema snage da se odmakne, ukazuje nam se nemili prizor čoveka koji više nema snage da misli i kreira, niti za to ima potrebu, jer mu se zaključak o svemu već daje ili se na donošenje zaključka primorava, kroz silujuće, simulatorske, lažne predstave.

U ovom trenutku, nismo zagledani u povest, prepunu borbe za slobodu do koje se uvek dolazilo vlastitim pregnućem, bez posredovanja i imperativa, izuzev onog moralnog, već se sva ishodišta i izgledi vide, na primer, u ogedalu vrhovnog suda jedne, višestruko zloglasne, Svetske zdravstvene organizacije. Ona ne samo da je stecište lekara kojima je lična afirmacija preča od rada sa ljudima, takozvanog „prašivanja“ na „prvoj liniji“, kako to vole da govore danas, u začudo poželjnoj ratničkoj terminologiji (što ne iznenađuje, jer reč je o ratu protiv čoveka, rat za posthumanu raznolikost hordu ili dobro pripotomljenu masu atomizovanih ojađenika, kojima jedino preostaje da dizajniraju maske u kućnoj radinosti, jer je to neophodna

zaštita protiv nevidljivog); ona je zlo-glasna zato što je, među obaveštenim ljudima i dobronamernim lekarima, odavno na rđavom glasu. Ali ponajviše zato što se, u ovom trenutku, bavi podlim poslom širenja zlih glasova. Ti kolenovići nihilizma seju virus straha i besmisla, i zajedno s medijima i svojim kuririma u raznim državicama i državama (jer ni veliki sistemi od toga nisu izuzeti) šire smrtobožje, pravu religiju posustalog čoveka. Svetska zdravstvena ohlokratija u svom materijalističkom maršu zaboravlja da je čovek biće duha i daha, i da njihova diktatura nad disajnim putevima ipak ne može da zabrani prodor duhovnog, makar kroz duhovite opaske protiv njihovih budalaština. Jer, ponašanje lekara u sistemu organizovanih logora kovidencije je strukturalno srodno ponašanju mesnih podružnica komunističke partije. Ponašaju se kao da nešto odlučuju, a zapravo samo potvrđuju odluke višnje volje Centralnog komiteta. Sastanči se i preduzimaju mere kako da „baza“ odgovori na izazov svetskog imperijalizma. Sada, kada krivulja Imperije pada, a na ulici i s ulice joj preti raspad, ona preti novim krivuljama lažipandemije i krivca nalazi u neposlušnom čoveku. Ko ne nosi masku poraznosti, kulak je. Baza epidemioloških civilizatora prati protivrečne direktive svojih mesijanskih centralnih (nervno-oboletih) sistema i uvodi ih u upotrebu. I kao što su se građani pred pošlašću komunističkih likvidatora iznenada budili u „novoju realnosti“, tako se i danas građanin nasilnim alarmima budi u svakodnevicu straha pred neprijateljem koji „ne spava“ i stalno „vreba“. Baza kovidencijalnog sveznanja i neznanja poprilično i nesnosno bazdi. To je možda jedini razlog da se na visokoj temperaturi (koju, srećom, malo ko ima) začepi nos. Kad se suoči s bezumnom merom socijalnog distanciranja u globalnom balu pod maskama i sa novom normalnošću da se pozdravlja laktom, normalnom čoveku naprosto dođe da i lekarskoju profesiju bez zlobe pokaže isti taj zglob, doduše, pod nešto drukčijim uglom.

Brojni su zamršaji medijsko-lekarskog sadizma. Ovo dvojestvo nametnulo je isposredovanu realnost i mnoge paradokse. Jedan od njih je poi-gravanje otvaranjem i zatvaranjem granica. Države se otvaraju i zatvaraju na kašičicu (onako kako se udeľjuje i lek), dok brižljivo čekaju ili vredno rade na tome da nadležni farmakočarobnjaci pronađu čudotvornu kašičicu za bolest koju ipak – valjda tek pukim čudom – zdravstveni radnici danas, i bez nje, uspeavaju da leče. Postavlja se pitanje zašto šira javnost nikada nije upoznata s procedurom lečenja, ali se svakodnevno plaši i same mogućnosti zaraze. Kako, ako postoji nešto čije se postojanje ne vidi, a za koje se tvrdi da je invanzivno i smrtonosno, ako se tim nebićem zaražavaju ljudi, ako se eksplicitno kaže da leka nema (osim takozvane prevencije, u vidu maske, higijene ruku i bežanja od drugih, što je opet problematično, jer odakle se zna šta je zaštita od nečega o čemu se ne zna ništa, ili se još ne

zna dovoljno), iz silnih bolničkih postelja odlaze izlečeni ljudi? Što duže bude trajalo ovo stanje koje se svelo na permanentno prepadanje življa i povećavanje brojki, sve češće i sve više ćemo dolaziti u opasnost primene metoda porobljavanja od strane bilo koje vlasti.⁵ Jer vlasti su se uverile da donošenje, sprovođenje i popuštanje restriktivnih mera itekako funkcionišu, pa se u svakom trenutku, ma koliko da su vlasti nekompetentne, a uglavnom jesu takve (makar u našoj i okolnim državama) mogu osmeliti da nam „u slučaju nužde“ ukidaju ili uslovljavaju slobodu. Pri tome, sasvim je moguće da državnice i njihovi delegirani epidemiolozi koji su se okuržili da se samopostave kao čuvari života građana, nisu svesni da kao odgovor za izdiktirane međe i uslove mogu dobiti nezaustavljivu erupciju besa od tih istih građana. Makar onih koji se ne strave kad se neko zakašlje ili kine. Makar onih koji nisu kandidati za robove i robote.

Mi imamo obavezu da na celu stvar gledamo i fenomenološki. Iako me nadžeri „neonormalizma“ (umesno je bojati se da će se na horizontu savremene teorije pojaviti takav pokret ili manifest) pokušavaju da nas uvere da je nova realnost sačinjena od svuda prisutnih monada, koje nas opažaju i samo što nas nisu šćepale, i da je sve ovo što vidimo samo zbir dobro zasnovanih fenomena, kako bi rekao Lajbnic (Leibniz), postoji intuicija koja se protiv toga buni i budi. Fenomen je ono što nam se samo pojavljuje. Samo na sebi, iz sebe. I mi smo obavezni da dočekamo tu pojavu ili projavu, da joj oslobodimo prostor i da se s njom suočimo vidom duha. Nema dokaza da veliko *To*, čijim nas postojanjem neumorno ugnjetavaju, čak i da pripada redu bića (što mi, kovidoskeptici, ne moramo dovoditi u pitanje) uopšte

5 Uz časne izuzetke Belorusije, Švedske i Turkmenistana, u pospešivanju virusne histrije učestvuju mnoge druge zemlje. U različitom stepenu, ali uvek uz zapovest neblizine. U majmunisanju propisanog i u tretiranju građanstva kao čopora majmuna, prednjače, što je i logično, banana-države i razvlašćene nacije. Švedska je, nasuprot tome, odlučila da joj je važnije očuvanje nacionalne valute, imenjakinja „smrtonosnog“ virusa, nego zatvaranje naroda. Česi su u Pragu organizovali veliki oproštaj od virusne opasnosti, uloživši mnogo svojih novčanica (a reč je, takođe, o krunama) u organizaciju opšte građanske gozbe, sa ogromnim, dugačkim stolom. Time su, boemski, kako i dolikuje, potvrdili prostu stvar: da je iskreno *nazdravljanje* često mnogo bliže ozdravljenju nego medicinske procedure koje zaboravljaju čovečnost čovekovu. Bio je to jedan od najboljih prizora minuloga proleća, koji je potvrdio da diktatura hipohondrije ipak neće imati poslednju reč. Beloruska kovidojeretičnost morala je sačekati moćnu i uzaludnu letnju osvetu, u vidu masovnih protesta protiv legalno izabrane vlasti. Turkmenistanski vođa Gurbanguli Berdimuhamedov (Gurbanguly Mälikgulyýewiç Berdimuhamedow) čije se ime teško izgovara, ali bi ga zaista trebalo upamtiti) doneo je nezaboravnu meru za suzbijanje epidemije. Svakom ko pomene reč „korona“ ili u javnom prostoru nosi masku, zapretio je hapšenjem. Taj gest despotskog gospodara zaslužuje svaku pohvalu i poštovanje slobodnih ljudi, premda se dotični zasigurno rukovodio vladarskim instinktom, a ne željom da podanici slobodnije dišu. U medicinsko-medijskoj propagandi prepada prepoznao je, slutimo, opasnu konkurenciju sopstvenom despotizmu.

želi zlo ljudskom rodu. Sanitarna strahovlada je zapravo znatno opasnija. Dok je Lajbnicov sistem izgrađen na načelu božanskog providenja, providencije, preplašenom ili samo opreznom svedoku medicinsko-medijske hajke danas nude kovidenciju, jednu neutemeljenu očevidnost koja je samo mantra mnogo puta isposredovanog „znanja“. Kovidencija se poziva na tačnu ili netačnu medicinsku evidenciju. Poslednjih meseci se o tome mnogo govori, i šire zli glasi. Glasovi zloće. Filozofska evidencija, i personalistička i personalna, drukčije je vrste. Zašto zdravstveni radnici imaju pravo i obavezu da čuvaju svoj sistem, a da filozofi nemaju pravo, a nažalost često ni potrebu, da i sami podignu glas koji je vođen sistemom, ili bar žiškom intuitivnih karakterizacija zbilje? Zašto danas nije moguć sistem poput Loceovog – a Herman Loce (Rudolf Hermann Lotze) je bio i lekar i veliki filozof? Zar je mikrokosmos nužnim načinom uplašen od mikroorganizma? Zar smo svi, čak izvan Indije u kojoj se koronolatrija silom kalemi na milenijumsku idolatriju i u glave ugoni tojagom preko bubrega, osuđeni na planetarnu, idiotsku verziju dainizma? A dainisti su, kao što znamo, uvereni da će im duša stradati ako im mušica upadne u usta, pa revnosno nose marame preko lica. Čini se, ipak, da nas za nos neće ščepati pseudomonade jednog kovidencijalnog poretka simulacije. Za nos nas već dugo vuče udružena klika sadista.

Lažipandemija je, sudeći po svemu, zamišljena tako da na svom kraju napokon postigne potpunu kolonizaciju sveta. Ali ne samo tela sveta, što je već postignuto agendom globalizacije, nego i svakog pojedinačnog tela u svetu. To je pravi sarkazam izumitelja ovog i onog „sarsa“. Plotski, sar(k) sastično, oni bi da nam se nasmeju u lice pokriveno maskom. U lice nemo od straha i posramljeno što još postoji. Ako postoji.

* * *

Ovaj tekst bi bilo najdoličnije pisati perom. Kapljično. Po starinski: čitko, razgovetno. Perom živine, da nas opseti na lakoću, na prvenstvo života. Na zakon duha da se ne sme maskom klonuti, da se ne mora nikom ponići, uprkos opojnoj, ubojnoj teži trenutka.

Literatura

- Agamben, Girogio (2020), „Medicina kao religija“, *Peščanik*, https://pescanik.net/medicina-kao-religija/?fbclid=IwAR1Kk5q3jBoSBBx7Vm7nvIWxt-j4CE-QFCdT-5duOcZPE2HICpEW_rXWAmw0 (pristupljeno 19. septembra 2020).
 Kundera, Milan (2017), *Identitet*, Podgorica: Nova knjiga.
 Péguy, Charles (2018), *Florilegij: izbor iz djela*, Zagreb: Direux.

Milosav Gudović
Kristina Bojanović

TRACE (IN THE AGE) OF PLAGUE. DROPS ABOUT INSANE DAYS

Summary

The text is dedicated to selected topics imposed by the age of strange crisis that befell the world, called covid 19. Authors present philosophical reflections on this phenomenon, starting from the legitimate, but often unjustly suppressed position of “covid skepticism”. In the light of intuition, and not the “conspiratorial” pseudo-theoretical assumption that everything that happens regarding to “invincible virus” is, in fact, deception and cheap theater that can cost us dearly, we consider the situation in a world that turns out to be a coroneum. That semantic space is kingdom of overgrown nonsense, governed by unanchored and meaningless rules, which is perhaps just one of the last forms of nihilistic mask that covers the tortured and wrinkled face of world.

Keywords

covid skepticism, coroneum, mask, drop, coincidence, medicine, media, fear, ochlocracy